

HARMONIA JAKO NACZELNA ZASADA
CHIŃSKIEGO PORZĄDKU PRAWNEGO –
WSTĘP DO ROZWAŻAŃ

Chiński porządek prawny jest niezwykle złożony i jego zrozumienie wymaga wielopłaszczyznowego spojrzenia zarówno na chińską kulturę, filozofię, jak i politykę. Niezależnie jednak od jakichkolwiek zmiennych spoiwem łączącym wszystkie elementy chińskiej kultury prawnej jest harmonia¹. Koncepcja harmonii jest niezwykle istotna dla zrozumienia, czym jest prawo dla Chińczyków. Każda z generacji przywódców po 1949 r. mniej lub bardziej nawiązywała do tej idei, kolejni przywódcy dostrzegali jej istotną rolę w kształtowaniu świadomości obywateli i opracowywaniu strategii zarządzania państwem. W tradycji chińskiej koncepcja harmonii nierozdzielnie jest związana z pojęciem *dao* – drogi.

Myśliciele chińscy z okresu Stu Szkół pod pojęciem harmonii rozumieli porządek społeczny, w którym każdy postępuje zgodnie z pełnioną przez niego rolą rodzinną, społeczną i polityczną. Filozofowie chińscy jako nadrzędny obowiązek każdego obywatela wskazywali posłuszeństwo wobec władcy, co stanowiło jednocześnie sposób na osiągnięcie ładu społecznego. Za system harmonijny uważali taki, który nie powoduje zbyt wielu zakłóceń w swoim obszarze funkcjonowania, co oznacza, że jest oparty na pokojowej koegzystencji pomiędzy systemem jako takim a otoczeniem. Za harmonijny uznawany jest również system, w którym wszystkie elementy prawidłowo współpracują ze sobą².

Osiągnięcie harmonii i stabilności społecznej stanowiło istotę rozważań przedstawicieli wszystkich chińskich szkół filozoficznych. Należy przy tym zaznaczyć, że czasy starożytnych Stu Szkół charakteryzowały się niestabilnością społeczną i w związku z tym filozofowie rozważali, jakie instytucje, metody i procesy społeczne pozwolą na osiągnięcie porządku społecznego. Konfucjańska wizja idealnego społeczeństwa miała stanowić remedium na rozwiązanie problemów związanych z brakiem równowagi w państwie, a nauczanie i praktykowanie dobrych relacji międzyludzkich miało być optymalnym sposobem na osiągnięcie społecznej harmo-

¹ G.L. Seidler, *W poszukiwaniu naczelnej idei*, Lublin 2000, s. 22–25.

² Por. M. Klinowski, *Harmony, chaos, complexity and the system of law* [w:] *Between complexity of law and Lack of order. Philosophy of law in the era of globalization*, red. B. Wojciechowski, M. Zirk-Sadowski, M.J. Golecki, Toruń 2009.

ni. Rodzina jako mikrokosmos społeczeństwa miała oddziaływać na jej członków w ten sposób, aby mogli budować odpowiednie relacje społeczne i polityczne w ramach instytucji państwowych pod przewodnictwem króla mędrca.

Moiści nie zgadzali się z konfucjanistami w zakresie sposobu na wykształcenie pożądanych relacji w społeczeństwie³. Uważali, że wcale nie silne więzi rodzinne, lecz altruizm może doprowadzić do uporządkowania relacji międzyludzkich i osiągnięcia stabilności państwa. Twierdzili, że z punktu widzenia państwa najważniejsze jest nie pielęgnowanie relacji w ramach rodziny, ale wzmocnienie zainteresowania poszczególnych jednostek losem innych. Konfucjański postulat kultywowania odpowiednich relacji (hierarchizacja) uważali za prowadzący do wzmocnienia więzi jedynie w jednostkowych relacjach, niemający przełożenia na organizm państwowy, co mogło doprowadzić do konfliktu i sprzecznych interesów w obrębie rodziny i państwa. Moiści postulowali wobec tego standaryzację. Według nich sposobem na osiągnięcie porządku społecznego było posiadanie odpowiednich standardów (*fa*) w celu zapewnienia niezmienności, z jaką należy traktować ludzi, siebie nawzajem, zaś państwo swoich obywateli. Wobec tego standardy miały zapewnić socjopolityczną stabilność.

Legiści podzielali pogląd moistów na temat konieczności stosowania standardów⁴. Prezentowali jednak całkowicie odmienną koncepcję na temat celu, jakiemu mają one służyć, jak również na temat sposobu ich implementacji. Podczas gdy moiści postulowali standaryzację czy też normatywizację altruizmu, legiści zalecali traktowanie owych standardów jako instrumentu kontroli ludzi. Legiści owe standardy rozumieli też nieco inaczej niż moiści, dla których standardem powinno być

³ Założycielem szkoły moistów i najwybitniejszym jej przedstawicielem był Mozi, który najprawdopodobniej żył wspólnie z Konfucjuszem w latach 479–381 r. p.n.e. Mozi jest uznawany za pierwszego przeciwnika Konfucjusza. Był dostojnikiem w księstwie Sung, sąsiadującym z księstwem Lü. W poglądach Mozi można dostrzec elementy altruistyczne i egalitarystyczne. Szkoła moistów jako jedyna w starożytnych Chinach miała określoną organizację i hierarchię. Jedyny tekst tej szkoły to księga *Mozi*. Najwybitniejszym twórcą rekonstrukcji fragmentów nazwanych „dialektycznymi rozdziałami” był Angus Graham w dziele *Later Mohist Logic, Ethics and Science*. Zob. A. Graham, *Later Mohist Logic, Ethics and Science*, Hong Kong 1978.

⁴ Rozwój szkoły legistów nastąpił w IV–III wieku p.n.e. Myśliciele zaliczani do tej szkoły to: Guan Zhong (725–645 r. p.n.e.), Zi Chan (?– 522 r. p.n.e.), Li Kui (IV wiek p.n.e.), Wu Qi (?– 381 r. p.n.e.), Shen Buhai (395–337 r. p.n.e.), Shen Dao (390–315 r. p.n.e.), Li Si (280–208 r. p.n.e.), Shang Yang (Gongsun Yang) (390–338 r. p.n.e.), Han Fei (280–233 r. p.n.e.). Za twórcę legalizmu jest uważany Mistrz Shang. Za najwybitniejszych przedstawicieli legistów uważa się Shang Yanga oraz Han Fei. Na temat poglądów legistów dowiadujemy się z dwóch zachowanych traktatów: *Księgi Lorda Shanga* oraz *Księgi Han Fei*. Legiści opierali swoją doktrynę na bezwarunkowym prymacie prawa. Przez krótki okres legalizm stał się ideologią państwową (w latach 221–206 r. p.n.e. za czasów panowania dynastii Qin). W tym czasie nakazano spalenie ksiąg spisanych przez uczniów Konfucjusza, a także wyeliminowanie wzorców zachowań społecznych przyjętych przez społeczeństwo.

dobro, wzajemne dobre traktowanie się poszczególnych jednostek. Legiści bowiem pod pojęciem moistowskich standardów rozumieli prawo jako system kar i nagród. Celem prawa miało być zapewnienie utrzymania władzy przez władcę.

Taoiści z kolei postulowali różnorodność, często odnosząc się do różnorodności w świecie natury⁵. Choć taoiści byli zafascynowani różnorodnością jednostek i ich poglądów, to uważali, że harmonia jest ostatecznością, w sensie tego, co przychodzi na końcu. Jednak w odróżnieniu od innych filozofów nie upatrywali sposobu na osiągnięcie porządku w eliminacji różnic pomiędzy jednostkami. Ich zdaniem skłonność innych filozofów do systematyzowania i ujednociania różnic prowadzi w istocie do fragmentaryzacji i zaburzeń. Harmonię upatrywali w ożywionej wymianie różnych punktów widzenia. Pomimo podstawowych rozbieżności z innymi szkołami filozoficznymi taoiści odnośnie do celu, jakim było osiągnięcie harmonii, mogą zostać zaliczeni do tej samej grupy co reszta. W *Daodejing* znajdujemy częste odniesienia do wszechstronnej perspektywy *dao*⁶.

Jak wskazano powyżej, przedstawiciele różnych szkół filozoficznych prezentowali różne metody i sposoby na osiągnięcie harmonii, niemniej jednak owa idea pojawiała się w każdej ze szkół filozoficznych, stanowiąc drogowskaz, za którym należy podążać.

Idea harmonii wiąże się z pojęciem „chińskiego uniwersyzmu”⁷, który oznacza wszechogarniającą (uniwersalną) harmonię pomiędzy makrokosmosem a mikrokosmosem oraz wypływające z tej harmonii odpowiednie ludzkie zachowania i wybory. Ta postawa harmonii była widoczna w wielu aspektach życia Chińczyków.

⁵ System filozoficzny taoizmu zaczerpnął swoją nazwę nie od imienia założyciela szkoły, ale od głównej idei, którą zajmowali się przedstawiciele tej szkoły filozoficznej, tj. od *tao (dao)* – drogi. Za twórcę taoizmu uznaje się Laozi, który prawdopodobnie żył w VI wieku p.n.e. Tradycyjnie uważany jest on za twórcę *Księgi drogi i cnoty (Daodejing)*. Kolejnym dziełem taoistów jest *Mistrz Lie (Liezi)*, *Liezi. Prawdę Księga Pustki*. Liezi nazywał się Lie Yukou i żył około VI wieku p.n.e., był mędrcem, mistykiem i pustelnikiem. Jeden z rozdziałów *Liezi Yang Zhu* przekazuje założenia filozofa Yang Zhu (395–335 r. p.n.e.). Kolejnym dziełem istotnym dla taoizmu jest *Prawdziwa księga południowego kwiatu (Nánhuá zhēn jīng 南华真经, zwana również Księgą Zhuangzi)*, której autorem jest Zhuangzi (około 369–286 r. p.n.e.). *Księga Zhuangzi* powstała w okresie od IV do III wieku p.n.e. Po raz pierwszy księgę zredagowali bibliografowie z czasów dynastii Han, Liu Xiang i Liu Xin, obecna wersja zawierająca 33 rozdziały została opracowana przez Guo Xianga w III wieku p.n.e. Taoizm opierał się na założeniu, iż materialna jedność świata powoduje, że należy się poddać bezwarunkowo porządkowi natury.

⁶ Traktat autorstwa Laozi, uznawany niekiedy za pierwszą filozoficzną księgę w języku chińskim. Jest częścią podstawowego kanonu taoizmu, systemu religijno-filozoficznego, który narodził się w Chinach za panowania dynastii Zhou.

⁷ Pojęcie „uniwersyzm” zostało stworzone przez de Groota. Zob. J.J.M. de Groot, *Religion in China: universism, a key to the study of Taoism and Confucianism*, New York–London 1912, podaje za: Z. Wesołowski, *Konfucjańskie podstawy porządku społecznego i zjawisko „tworzy”* [w:] *Zrozumieć Chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, red. E. Zajdler, Warszawa 2011, s. 176.

Fundamentem ich jedności była i jest rodzina. Relacje w rodzinie, klanie opierały się na pięciu relacjach międzyludzkich, będących podstawą rytualizacji życia codziennego. Wspólnota sąsiedzko-lokalna stanowiła zaś rozszerzenie wspólnoty rodzinnej. W *Dialogach konfucjańskich* wielokrotnie pojawia się pojęcie Nieba. Odwołanie do Nieba zawiera w sobie elementy transcendencji, stanowiąc przekroczenie granic rzeczywistości człowieka i odwołanie się do rzeczywistości pozaziemskiej. Konfucjusz uważał, że Niebo w sposób niewerbalny i bezpośredni ingeruje w sprawy ziemskie. Koncepcja ta legła u podstaw doktryny „mandatu Niebios”. Losy świata wynikają z podporządkowania się drodze Nieba. Przy pełnej harmonii z Niebem możliwe jest osiągnięcie porządku społecznego na ziemi⁸.

W Chinach rozwój społeczeństwa opierał się na relacjach rodzinno-etycznych⁹, co doprowadziło do wykształcenia różnorodnych grup zawodowych, a nie jak na Zachodzie – do powstania różnych klas społecznych. W odniesieniu do chińskiego społeczeństwa można mówić o czterech grupach zawodowych: uczeni i urzędnicy, rolnicy, rzemieślnicy, kupcy i handlarze¹⁰. Chińska idea państwa kształtowała się pomiędzy państwowością a ideą „tego, co pod Niebem” (*tianxia*)¹¹.

W ramach kultury prawnej w Chinach mamy do czynienia z kulturą ugody. Jedną z zasad szkoły konfucjańskiej było żądanie „bezwzględnego unikania rozstrzygnięcia sporów na drodze sądowej”. Zasady *li* miały oddziaływać poprzez harmonizację, hierarchizację i wzór wychowawczy, zasada *fa* poprzez łagodzenie konfliktów, równość i wymierzanie kar. Cechą charakterystyczną porządku społecznego był brak podziału na prawo i obyczaje, a także na prawo cywilne i prawo karne. Nie oddzielano również władzy ustawodawczej od władzy sądowniczej i wykonawczej. Nie istniała nauka prawa. Prawo nie miało autonomii, było heteronomiczne i podporządkowane¹².

Współcześnie koncepcja harmonijnego społeczeństwa jest związana z pojęciem stabilności, które było jednym z haseł Deng Xiaopinga i które określa porządek rozumiany jako wynik zachowań społecznych, a nie ustaw i prawa. Stabilność w kraju mają zapewnić harmonijne stosunki między obywatelami. Przewiduje się, że kolejna nowelizacja konstytucji będzie bezpośrednio odnosiła się do idei harmonijnego społeczeństwa propagowanej przez Hu Jintao i Wen Jiabao¹³. Hu Jintao wprost

⁸ Z. Wesolowski, *Konfucjańskie podstany porządku...*, s. 178–179.

⁹ Taką tezę postawił Liang Shuming (1893–1988), chiński filozof, nazywany ostatnim konfucjanistą. Zob. G. Alitto, *The Last Confucian: Liang Shu-Ming and the Chinese Dilemma of Modernity*, Berkeley 1979.

¹⁰ Z. Wesolowski, *Konfucjańskie podstany porządku...*, s. 191.

¹¹ Z. Wesolowski, *Understanding the Foreign (the West) as a Remedy for Regaining One's Own Cultural Identity (China): Liang Shuming's (1893–1988) Cultural Thought*, „Monumenta Serica” 2005, no. 53, s. 394.

¹² O. Weggel, *Chiny*, przeł. J. Koźbial, Warszawa 2006, s. 116.

¹³ W ChRL jeszcze ostatni rok obowiązuje jedenasty program pięcioletni (2011–2015), zgodnie, z którym polityka państwa będzie się skupiać na zrównoważonym rozwoju, sprawiedliwości

wskazywał: „Zostały podjęte nowe wysiłki w celu rozwoju demokracji i systemu prawnego (...) Demokracja rozwijała się stopniowo na poziomie wspólnot. (...) Musimy (...) kontynuować harmonijny i pokojowy rozwój tak, aby położyć trwałe fundamenty pod podtrzymanie i rozwój socjalizmu o chińskiej specyfice”¹⁴. Obecnie idea harmonii, szacunku oraz prawych (cnotliwych) rządów przejawia się w paternalistycznej koncepcji „biurokratycznego zarządzania państwem”, która wymaga interwencji i doradztwa w moralnym i gospodarczym życiu obywateli. Ministrowie i urzędnicy są (a przynajmniej powinni być) współczesnymi „ludźmi szlachetnymi” (*junzi*)¹⁵. Koncepcja ta wymaga harmonijnego współdziałania obywateli w osiągnięciu gospodarczych i społecznych celów wyznaczonych przez rządzących¹⁶.

Ponadto w Chinach nie obowiązuje zasada *pacta sunt servanda*, zamiast której funkcjonuje zasada *pacta sunt accomodanda*, polegająca na dostosowywaniu umów do zmieniającej się sytuacji. Przywódca czwartej generacji Hu Jintao, podkreślając wagę harmonii społecznej w budowaniu socjalistycznego państwa o chińskiej specyfice, twierdził: „Musimy promować społeczną harmonię. Harmonia społeczna jest nieodłącznym atrybutem socjalizmu o chińskiej specyfice. Powinniśmy przyznać wyższy priorytet zapewnieniu i podniesieniu dobrobytu ludu, wzmocnieniu i prowadzeniu społecznego zarządzania w innowacyjny sposób, wyważyć proporcje między reformą, rozwojem i stabilnością, zmobilizować wszelkie możliwe siły, aby zmaksymalizować czynniki prowadzące do harmonii i podniesienia kreatywnej żywotności społeczeństwa”¹⁷.

Koncepcja harmonii wiąże się zarówno ze sferą społeczną, jak i gospodarczą. Jako idea przyświecająca budowie harmonijnego społeczeństwa jest dostrzegalna w zasadzie rządów prawa, które mają zagwarantować porządek społeczny i bezpieczeństwo prawne obywateli Chińskiej Republiki Ludowej (art. 5 Konstytucji ChRL)¹⁸. Również zasada centralizmu demokratycznego ma zapewnić porządek i ład, służyć zarówno jednolitości sprawowania władzy, jak i harmonijnemu ustawodawstwu, także na poziomie lokalnym.

Idea harmonii wiąże się ponadto z kwestią przyjaznego społeczeństwa i utrzymywania dobrych relacji w nim. Nie tylko państwo, ale przede wszystkim obywatele powinni sobie pomagać i wspierać się wzajemnie. Dostrzegamy ją również w kwe-

społecznej i tworzeniu harmonijnego społeczeństwa (*harmonious society*). Realizacja idei harmonijnego społeczeństwa ma polegać również na stymulacji rozwoju biedniejszych regionów poprzez zmianę alokacji dóbr państwowych. Zob. R. Peerenboom, *Social Foundations of China's Living Constitution*, <http://ssrn.com/abstract=1542463>, s. 14–16 (dostęp: 10.07.2012).

¹⁴ Hu Jintao, Wystąpienie na XVIII Kongresie KPCh, przeł. Z. Wiktor, Toruń 2013, s. 11, 20.

¹⁵ D.A. Bell, D. Brown, K. Jayasuriya, D.M. Jones., *Towards Illiberal Democracy*, New York 1995, s. 1–16.

¹⁶ S. O'Dwyer, *Democracy and Confucian values*, „Philosophy East and West” 2003, vol. 53, no. 1, s. 45.

¹⁷ Hu Jintao, Wystąpienie na XVIII Kongresie KPCh..., s. 30–31.

¹⁸ *Konstytucja Chińskiej Republiki Ludowej*, przeł. Wu Lan, M. Dargas, Gdańsk 2012.

ściach związanych z bezpieczeństwem kraju. Konstytucja zawiera postanowienia na temat bezpieczeństwa kraju, zachowania porządku publicznego i ochrony przed zewnętrzną agresją. Chiny stosują się do pięciu zasad pokojowej koegzystencji z innymi krajami, dążąc do zachowania pokoju na świecie, popierając sprawę postępu ludzkości oraz opowiadając się za zasadą nieingerencji w stosunkach międzynarodowych (zasada niezależności)¹⁹. Ponadto idea harmonii jest dostrzegalna w rozwiązaniach prawnych dotyczących gospodarki rynkowej i zasady swobody gospodarczej o chińskiej specyfice. W celu zapewnienia harmonijnego rozwoju gospodarki kraju dopuszczono obok przedsiębiorstw państwowych również zagraniczne, umożliwiając im prowadzenie inwestycji w ChRL i podejmowanie działalności gospodarczej. Co więcej, zagraniczni przedsiębiorcy mogą korzystać w pewnym zakresie w pomocy państwa (art. 11 Konstytucji ChRL).

W Chinach w kontekście kultury prawnej mamy do czynienia z liberalno-komunitarną filozofią prawa opartą na konfucjanizmie, który jest filozoficzną podstawą ustroju i „rządów prawa”. Chińską kulturę polityczną i administracyjną ukształtowało połączenie konfucjanizmu i legalizmu²⁰. Ross Terill, historyk i biograf Mao Zedonga, określił kulturę polityczną Chin jako „legistyczny pancerz” (przymus) i „maskującą jedwabną szatę konfucjanizmu” (odwołanie do cnót, moralności, harmonii, hierarchii)²¹. Począwszy od trzeciej generacji przywódców, nastąpiła konwergencja konfucjańskiego i legalistycznego modelu rządów w nowoczesnej wersji. Wraz z rozwojem koncepcji dotyczących modelu rządzenia państwem odwołującego się do konfucjanizmu i chińskiej tradycji filozoficznej władze starają się wykorzystać instytucję państwa do moralnego edukowania społeczeństwa. Od 2006 r. propaguje się koncepcję „ośmiu działań chlubnych i ośmiu działań haniebnych”, które nawiązują do wartości kolektywistycznych. Brzmia one następująco: 1) Miłowanie ojczyzny jest chlubne, a przysparzanie jej szkody jest haniebne; 2) Służenie ludowi jest chlubne, a lekceważenie go jest haniebne; 3) Szanowanie zdobyczy nauki jest chlubne, a ciemnota i ignorancja są haniebne; 4) Pilna praca jest chlubna, a lenistwo i niechęć do wysiłku są haniebne; 5) Jedność i pomoc wzajemna są chlubne, a dążenie do własnych korzyści kosztem innych jest haniebne; 6) Bycie uczciwym i godnym zaufania jest chlubne, a pogoń za korzyściami i zapominanie o swoich powinnościach – haniebne; 7) Zdyscyplinowanie i przestrzeganie prawa jest chlubne, a łamanie prawa i wprowadzanie chaosu są haniebne; 8) Znoszenie trudnych warunków i walka z przeciwnościami są chlubne, a pysznienie się luksusami i pogoń za przyjemnościami – haniebne²².

¹⁹ Zob. szerzej: preambuła Konstytucji ChRL.

²⁰ Konfucjaniści na zewnątrz, legiści wewnątrz.

²¹ R. Terill, *The New China Empire: Beijing's Coming Confrontation with an Emerging China*, New York 2003, s. 72.

²² Zasady te zostały przedstawione przez Hu Jintao na posiedzeniu Krajowego Komitetu Ludowej Politycznej Konferencji Konsultatywnej Chin, a następnie zatwierdzone. Zob. „Renmin

Cel chińskich przywódców można określić jako stworzenie „intelektualnej demokracji” Konfucjusza²³. Politycy uważają za priorytet zachowanie wewnętrznej równowagi i utrzymanie dobrych stosunków z sąsiadami. Interwencjonizm państwa jest skierowany na połączenie dynamiki rozwoju gospodarczego ze społeczną koherencją²⁴. Chińscy przywódcy uważają, że potęga Chin jest im dana przez naturę, wskazując, że w ciągu ostatnich 2 tys. lat Chiny kilkakrotnie osiągały status supermocarstwa, a już w 1820 r., 20 lat przed wojną opiumową, wywarzały 30% światowego PKB.

Komunistyczna Partia Chin (KPCh) ma być partią mas, nie tylko klasy robotniczej, aspiruje do miana partii narodowej. Jej podstawowe cele są akceptowane w społeczeństwie. Mimo pojawiających się nieznacznych różnic zasadniczo kierunki działania i zamierzone cele są tożsame. Partyjni notabie i urzędnicy państwowi często zmieniają stanowiska z państwowych na partyjne. Wszyscy naczelnicy prowincji są członkami partii²⁵. Można dodać, że sędziowie w Chinach postrzegają siebie jako urzędników państwowych, nie zaś niezależnych profesjonalistów, uznając, że interpretacje i opinie powinny być dokonywane przez naukowców zajmujących się prawem²⁶. Przywództwo KPCh okazało się sukcesem na wielu frontach, przyniosło zmniejszenie ubóstwa, polepszenie standardów życia chińskich obywateli, ulepszyło zarządzanie państwem²⁷.

Obecnie postuluje się potrzebę harmonijnego, zrównoważonego rozwoju poprzez połączenie chińskich tradycji filozoficznych i nowoczesnej administracji. Koncepcje „harmonijnego społeczeństwa” i „chińskiego snu” odzwierciedlają ten sposób podejścia chińskich władz i ukierunkowanie drogi rozwoju ChRL, w tym w relacjach zewnętrznych.

Xi Jinping pełniący od 2012 r. funkcję przewodniczącego ChRL również podkreśla ważną rolę idei harmonii w budowaniu stabilnej gospodarki i kształtowaniu wzajemnych relacji, również w kontekście globalnym. Istotne są współdziałanie, wzajemne zrozumienie, tolerancja i budowanie więzi między różnymi narodami, wymiana doświadczeń i wiedzy. Realizacja wskazanych powyżej zadań wytyczonych przez XVIII Zjazd KPCh będzie wymagać mobilizacji, a w tym celu niezbędne jest osiągnięcie konsensusu społeczno-politycznego wokół nowego etapu reform i polityki otwarcia na świat, harmonii społecznej, wypracowanie naukowe-

Ribao”, 8 marca 2006, podaję za: J. Rowiński, J. Pawłowski, *Wizja „państwa” w Chinach. Tradycja a współczesność* [w:] *Zrozumieć Chińczyków...*, s. 32.

²³ H.C. Creel, *Chinese Thought from Confucius to Mao Tsê-tung*, Chicago 1953, s. 15.

²⁴ A. Kostarczyk, *Wstęp od Wydawcy* [w:] M. Leonard, *Zrozumieć Chiny*, przeł. W. Falkowski, Warszawa 2009, s. 15.

²⁵ Zhu Suli, *The Party and the Courts* [w:] *Judicial Independence in China*, red. R. Peerenboom, Cambridge 2009, s. 55.

²⁶ *Ibidem*, s. 59.

²⁷ R. Peerenboom, *China modernizes. Threat to the world or model for the rest?*, New York 2007.

go podejścia do rozwoju oraz uznanie specyfiki chińskiej. Celom realizacji zadań w polityce wewnętrznej będzie podporządkowana także bardziej dynamiczna i zdecydowana polityka zagraniczna ChRL oraz współpraca gospodarcza i naukowo-techniczna z zagranicą.

Chińczycy od dawna doceniają mądrość „harmonii bez jednolitości”. Xi Jinping uważa, że chiński sen będzie realizowany poprzez zrównoważony rozwój i wzajemne wzmocnienie postępu materialnego i kulturalnego. Konieczny jest rozwój cywilizacji. Od dawna władcy i myśliciele chińscy wskazywali na potrzebę stworzenia na świecie wielkiej harmonii, w której ludzie będą wolni od niedostatku i będą charakteryzować się wysokim poziomem etycznym. W chińskiej cywilizacji rozwój kultury zawsze był istotną częścią życia i ideałów społecznych²⁸. Xi Jinping od czasów objęcia rządów propaguje powrót do studiów nad historią i kulturą, w tym chińską filozofią. Konieczność wzajemnego poszanowania i współlistnienia różnych opinii i filozofii przewija się w całej historii Chin. To jest główna przyczyna tego, że chińska cywilizacja nadal, po ponad 5 tys. lat nieprzerwanie trwa, poprzez absorpcję i syntezę różnych kultur, religii. Przetrwiała przeciw liczne obce najazdy. Ta istotna rola harmonii wyjaśnia również, dlaczego w Chinach nie było wojen religijnych, a konfucjanizm, taoizm, buddyzm i islam współlistniały tam od wieków.

Obecna piąta generacja przywódców dostrzega konieczność kontynuowania tradycji nadrzędności idei harmonii dla utrzymania stabilności w ciągle zmieniającym się dynamicznie społeczeństwie. Harmonia jest niezbędna jako spoiwo dla utrzymania równowagi wewnętrznej i zewnętrznej, w tym również przy tworzeniu ustawodawstwa.

We wrześniu 2013 r. podczas wizyty w krajach Azji Środkowej i Południowo-Wschodniej Xi Jinping przedstawił strategię wspólnego budowania „ekonomicznego Jedwabnego Szlaku” oraz „morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku”. Od tego momentu inicjatywa „Jeden pas i jeden szlak” (*One Belt, One Road*) stała się ważną częścią nowej strategii otwarcia Chin i wpisuje się w przyjętą przez piątą generację władz strategię rozwoju ChRL. Dzięki nowej chińskiej inicjatywie kontakty handlowe, kulturalne, komunikacja i wymiana doświadczeń przyczynią się do wzajemnych korzyści oraz globalnego rozwoju gospodarczego. Realizacja tej inicjatywy w ocenie przywódców chińskich doprowadzi do globalnej harmonii i wzajemnego rozwoju.

W strategię tę wpisuje się również ekonomiczna koncepcja *New Normal*. Ma ona przyczynić się do stabilizacji gospodarki. Chiny nie mogą bowiem rozwijać się w dotychczasowym tempie bez zrównoważonego rozwoju, opartego na zasadach ładu światowego. Powoli będą liberalizować handel. W ramach koncepcji *New Normal* zostanie ograniczony protekcyjizm, rozwijana będzie współpraca regionalna oraz

²⁸ Przemówienie Przewodniczącego Xi Jinpinga w siedzibie UNESCO w dniu 27 marca 2014 r., http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1142560.shtml (dostęp: 4.09.2015).

system globalnego zarządzania. *New Normal* ma pozwolić na zbudowanie Chin na tyle silnych, aby nie tylko same były w stanie realizować swoje założenia, plany i działania, ale też stanowiły wsparcie dla innych narodów²⁹.

SUMMARY

HARMONY AS THE MAIN PRINCIPLE OF THE CHINESE LEGAL SYSTEM: AN INTRODUCTION TO THE DISCUSSION

Chinese legal system is very complex. Understanding Chinese characteristics requires becoming acquainted with Chinese culture and philosophy. Starting from the third generation of leaders we can observe convergence of governance models postulated by Confucianism and Legalism, but in a modern version. From time immemorial, the idea of harmony played a decisive role in Chinese social and political thought. Currently, concepts such as ‘One Belt, One Road’, or the search for economic stabilization as part of the ‘New Normal’ still correspond with striving for harmony in all aspects of life, rooted for centuries in the minds of Chinese citizens. At the current stage of development, to achieve harmony it is necessary to develop a social and political consensus around a new stage of reform and openness policy, social harmony, scientific approach to development and, above all, recognition of the Chinese characteristics.

²⁹ <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2015-04-20/embracing-chinas-new-normal> (dostęp: 5.09.2015).